

POEZIJA KAO BOŽANSKA UTOPIJA

Jovan Zivlak: ČEGRTUŠA, »Krovovi«, Sremski Karlovci, 1991.

Zoran Đerić

Nova Zivlakova knjiga (jedna od najboljih u poetskoj produkciji 1991. godine) ima u podnaslovu: pastorele i druge pesme. Ovaj, samo na prvi pogled anahronizam i paradoks: aktualnost — pastoralnost, nije pogreška, jezičko-stilska, terminološka, pa ni u protivnosti sa hronologijom — pesnik je itekako savremen a njegov poslednji rukopis amblem našeg vremena. Ne u površnom, deklamativnom smislu, već u najizvornijem značenju Zivlakove je poezija bipolarno obeležena — kao izraz suptilnosti i duhovnosti, ali i kao nagoveštaj brutalnosti i tragičnosti života, na drugoj, trenutno realnijoj strani.

Pišući o nekim elementima paganskog antičkog sveta, Šarl Bodler zapaža da ta epoha ima nečeg divljeg, što se može usvojiti jedino duhovnim naporom, a da je rezultat takvog napora pastiš. Poezija Jovana Zivlaka u knjizi »Čegrtuša« jeste duhovni napori da se usvoje elementi paganskog sveta, da se spozna pito-most ali i surovost prirode, života u nekom iskonskom smislu, ali nije — pastiš. Aludira na stil i manir poznatih oblika antičke književnosti, ali ih ne podražava, niti parodira. Određena mimikrija postoji, evidentna u naslovu pojedinih pesama i ciklusa: ode, ekloge i prigodne pesme. Takvim oznakama zavedeni lakoverni čitaoci mogu otići u pogrešnom pravcu. Podsećam ih: u Zivlakovoj poeziji davno je ukinuta doslovnost, jednoznačnost. Kroz savremenu poeziju se i inače ne može kretati samo u jednom smeru.

Poezija nije tek puko stihovanje, pa se ne može tek tako preletati pogledom, niti sricati od margine do margine. Dug je put od prvog do poslednjeg stiha, podrazumeva koncentraciju na suštinu, prilagodavanje pesnikovom ritmu, intonaciji, prepoznavanje autentične melodije ali i lični doživljaj na relaciji: čitalac — pesma. Od staze, manje ili više prokrcene, do puteva koji se ukrštaju, iz različitih pravaca, vodi nas veština, znatiželja ili već nešto drugo. Saznanje je, kako ističu filozofi, epistemološka povlastica koju svi posedujemo. Nisam siguran da je ono cilj i poslastica ni pesnicima ni njihovim čitaocima. Poezija je »neka vrsta evokatorske madije«, zapazio je Bodler, »ona uvek u sebi nosi božanski utopijski karakter«. Knjiga koja je pred nama, »Čegrtuša«, pravi je primer »evokatorske madije« a poezija Jovana Zivlaka još od knjige »Tronožac« (1979. godine) ima taj »božanski utopijski karakter«.

Pa, podimo, vi i ja sada, da potkrepimo navedene tvrdnje.

Jedan ciklus pesama nosi naziv »Ekloge«. Termin se u antičkoj književnosti ustalio za kratku pesmu uopšte, bilo kojeg oblika ili tematike (Svetlana Slapšak). Najčešće je ekloga podrazumevala idile i ode, kao kod Horacija, ili pastirske pesme, a najpoznatije su ekloge Vergilijeve »Bukolike«. Zivlak evocira a njegov recenzent zavodi ističući da su ovo »takoreći pastirske pesme«.

Nisam tražio heksametre, niti brojao stope u Zivlakovoj poeziji. Ne sumnjam da ih pesnik, tamo gde ih najmanje očekujemo, priziva kao duh jednog vremena. Njega ne interesuje metrika, koliko tematika, prevashodno melanholična, bukoličkog pesnika. U našem jeziku malo je mogućnosti za pravilno izmenjivanje daktila ili spondeja. Insistiranje na silabičko-tonskoj versifikaciji ne bi daleko odmaklo od imitacije koju Zivlak niti želi niti na istoj insistira. Upravo je tu i njegova najveća originalnost — ne citat antičkog stiha i dozivanje njegovog dalekog smisla, već otvaranje savremenih prema klasičnim formama, razmeštanje »većitog« sadržaja na jedan »nov« način. Ne radi se o tome da je Zivlak aklimatizovao antičke ekloge i pastorele, već je reč o unošenju, nazovimo to tako, u zamrznute oblike i poimanja povišene post-moderne temperature.

Tu je još jedan paradoks: odmrzavanje ustaljenih oblika kazivanja ili pevanja iz prošlih, sa naše pozicije i mitskih vremena dovodi do hladenja »usijanih« savremenih poetika, do novog energetskeg punjenja danas već poprilično ispražnjenih stvaralačkih postupaka. U čemu je madija?

Još je Virgilije ispunio konvencionalni kliše bukoličke poezije ozbiljnijim i obuhvatnijim sadržajem (Miron Flašar). Uz melanholične teme, kasnije i erotične motive, uneo je i aktuelno-političku i mitsko-kosmološku tematiku, združio realističke detalje, mitske predstave i literarne reminiscencije (Flašar). U doba renesanse i baroka bila je popularna »duhovna ekloga« (Dante, Petrarka, Bokačo, Ariosto, Ronzar). »Pastirske elegije« pisali su Milton i Šeli. U 18. veku ekloga prerasta u idilu. Zašto ovo podsećanje na tradiciju, prethodnike? Ne da bismo se skrili u nepreglednim hodnicima tradicije, ugušili u kontekstu, već da bismo zapelvali iz dubine, iz tmine i svetlosti vekova. Svaki glas ima svoju boju, težinu i zapreminu. Tek sa takvim saznanjem moći ćemo da uočimo i izdvojimo ono što je osobeno, drukčije.

Zivlakov pesnički glas je prepoznatljiv. Njegove pesme nisu tipične ode, ni elegije, ni himne ni pohvalnice. Ali ih odlikuje i uzvišenost i himničnost i senzibilnost i ironičnost. Heterogenost osećanja, postupaka i bogatstvo metaforike. Metafizička dimenzija i jedna nesumnjivo filozofska, duhovna spoznaja sveta, u i oko nas.

Pozabavimo se još malo terminološkim (zabrovnim?) odrednicama.

Najbrojniji ciklus u knjizi nazvan je »Priče«. Deset pesama koje na izvestan, vrlo specifičan način evociraju pripovedačke oblike naše usmene, narodne književnosti. Svojevrsne »gatk« o životinjama, parabole bliske basnama. Imenovanja su, podvlačim, uslovna. Pesme Jovana Zivlaka su i invokacija etničkog i etnografskog, potisnutog i zaboravljenog u srpskom jeziku i narodu. Taj sloj im daje neobičnost, pa i magičnost. Ono što čuva jezik, to je sačuvano u jeziku, njegovom pamćenju i u predmetima, njihovim imenovanjima i nameni. Poezija je jedan od načina zaštite, održanja i trajanja jezičkog blaga, narodnih predanja, nacionalnog bića i nas. O takvoj predanosti, preispitivanju i stalno iznova uspostavljanju distinkcije između smisla i besmisla, izrecivog i neizrecivog, mogućeg i nemogućeg, svedoče mnoge od pesama u ciklusu »Priče«. Ponajviše pesma »Otač ili sin«. To je valerijevska spoznaja svojih moći i nemoći, veštine i nevestine da bi se istinski bilo i bitisalo, onakav kakav jesi. »Sama umetnost nije dovoljna«. Zato nam je potrebna sačma (u pesmi »Lovačka priča« da ojača »večno otajstvo«. Da nas obuzme »vatra nemosti« pre nego li »za večnost svežemo jezik«, kao u pesmi »Zeče uši«. Otuda, *šije ukočene od nemosti i okrvavljena njuška tvora*, u pesmi »Tvor«. *Divlji lov* u pesmi »Mače njuške«. Izbavljenje u pesmi »Cvrkut«. Sirotost, usamljenost i praznina u pesmi »Kovčeg«. »Niti topline raspređene« u pesmi »Pusta krajina«. A u pesmi »Drozd«: sve reči koje su prečutane a hrane se zemljom, mesom i hlebom isповраćaće se za sofrom, pošto smo ispratili prijatelja na ruševno groblje. »Pleva«, poslednja u nizu od deset pesama, postavlja pitanje: »ono što je odbačeno može li biti posedovano?« Retorika ovog i čitavog niza drugih pitanja, iscrpljuje neko od mogućih kompromisnih rešenja, izbegava logičnost zaključka kojim bi se ovi duhovni napori banalizovali.

Uvodna pesma, »Zao gost«, takode je »priča«, posebna, ili, kako to pesnik veli, »duga priča«, o rođenju: *u staji, u sušari, u kukuruzištu*; o buđenju ili progledavanju u jednom, iz nekog drugog života; parabola koja ima dodirnih tačaka sa hrišćanstvom, koja postavlja nepro-

ziran veo između sudbine i predodređenosti, uspostavlja jednakost istine i laži, nepoznanicu sa kojom se do poslednjeg svodenja računa sabira ili oduzima šta je dobro a šta je zlo.

»Zao gost« je prva, po meni i najbolja pesma u knjizi. Ona je reprezentant Zivlakove poetike, ono »jastvo u kome su sve loše i dobre predstave integrisane« (O. Kernberg). Sumira, u obliku narativa, čitav niz modifikacija kroz koje tokom svog životnog veka može proći jedan identitet: bilo da se njegovoj pojavi roditelji raduju, ili da ga kriju, u strahu ili zbog sramote. Lep ili ružan, subjekt je prepoznat, jer nije bilo potrebno gledati u njegovo lice da bi se videla svetost njegovog lika. Sve je predkazano: i čas i mesto rođenja, pol i ime tog deteta. Bile su već zapisane sve reči koje će izreći i sva dela koja će učiniti. Znalo se da mu je suđeno da ne bude kralj ali ni podanik. Bio je učitelj a ne učenik, jer mu je sve već bilo znano. Preostajalo mu je da puni prazne posude i da razdeljuje pravedno — gladnima i žednima oko sebe. Upravo ono što su i očekivali od njega.

Jasno je, naravno, da nije u pitanju neki nepoznat identitet, već subjekt sa imenom i prezimenom, ali pesma nije prepričana legenda: integriše u jednoj priči sve potonje; u jednom znanom životu prepoznaje se i nešto od lične sudbine. Od pojedinačnog do opšteg i nazad — tako se uspostavlja kontinuitet vlastitog iskustva. Koherencija je neophodan sastojak ljudskog dobro-bivstva, istakli su, pored ostalih, Frojd, M. Klajn, Kripke, Luis, Nozick, Partif, Slejter, Keniston...

Taj aspekt ističe Alesandro Ferara i dovodi nas do eudaimonističke etike i dobra kao samo-ispunjenja, tepajuć mu, prilično ironično, i kao postmodernom čedu. Ovde nam je dragocena veza između eudaimonije i iskustva ispunjenja identiteta, kome ćemo odmah pridodati još jednu odrednicu: pesnički. Dakle, za identifikaciju određenog stvaraoca potrebno je sagledati četiri dimenzije dobrobitstva: koherencija, vitalnost, dubina i zrelost.

Prvu dimenziju, kao privlačnu silu između stihova i svih pesama, možemo zapaziti kontinuiranim čitanjem Zivlakovih knjiga: »Tronožac« (1979), »Čekrk« (1983), »Napev« (1989) i »Čegrtuša« (1991). Ta povezanost u različitim smislovima (poetičkim, teorijskim i praktičnim) karakteristična je pesnička sinafija savremenog pesništva uopšte, ali samo kod najautentičnijih pesnika takva integrisanost je kvalitet, lično obeležje. Kod većine stvaralaca, nemogućnost da se uspostavi jedna takva kohezija na spontan, prirodan način, dovodi do naknadnog proizvođenja poetičkog jedinstva, konstruktivizma, lažnih spojeva ili, što je najčešće, do ponavljanja, sopstvenog parafraziranja, do potpune inhibicije.

Najnovija Zivlakova knjiga je primer kako se postiže kontinuitet vlastitog iskustva, inherencija ove prethodnim knjigama. Verujem da će »Čegrtuša« pozivati na čitanje i drugih knjiga ovog pesnika. Ona je celovita, poetički koncentrisana. Svaka od dvadesetak pesama je svojevrsan vrtlog u koji se, čitajući, ponire, gde se svakim stihom pokreće novi koncentričan krug a oni su (krugovi) suprotni ubičajenim predstavama — što smo bliži centru, oni su sve veći. Ali i svaka reč je prsten. Tako je, na primer, jedna od reči iz pesme »Pleva«, prsten za prethodnu knjigu, »Napev«. Pročitavši stih: »nekad je kliktao bla bla napeve«, shvat ćemo ovo mesto kao kritiku sopstvenog pisanja. Sa svešću o ironičnoj distanci, ali i u sadejstvu sa prethodnom zbirkom pesama, uočićemo koliko konvergiraju, koliko se približavaju ali i udaljavaju jedna od druge.

Zašto insistiram na paralelnom čitanju »Čegrtuše« sa drugim Zivlakovim knjigama? Da bih, još jednom, naglasio kontinuitet, ali i da bi se lakše uočile i druge dimenzije njego-

vog stvaralaštva. Pre svega, vitalnost, koju Hajnc Kohjut prepoznaje kao neposredno i radnosno doživljavanje jastva kao vrednog ljubavi i poštovanja. Takvo opažanje vlastitog jastva obezbeđuje duhu vitalnost a ovoj poeziji autentičnost i spontanost. Iz ovog proističu i treća i četvrta dimenzija ovog poetskog bivstva: dubina i zrelost. Ako dubinu pojмимо kao samo-saznavanje ili samo-refleksiju, a zrelost razumemo kao sposobnost da se održi sklad između idealnog jastva i potencijala stvarnog jastva (Ferara), tri dimenzije postaje jedna: stvaralački postupak ili poetika jednog od najeudemonističkih savremenih srpskih pesnika. Još jedna, suštinska, veza sa arkadijskom književnošću. Alegoričnost, recimo, kao u pesmi »Zao gost«; moralnost (i »poučnost«), na primeru pesama iz ciklusa »Uže«, naročito pesma »Obretenje«; sreća i blaženstvo, kao priziv, neizbežno utopijskog karaktera jer nam stvarnost (svakodnevnica) daje primere potpuno suprotne. Otuda emocionalna ambivalencija (ljubav i mržnja, na primer) ali i istinska suprotstavljenost: dora i zla, recimo, sreće i nesreće, prirode i civilizacije...

Vitalnost ovog pesnika, njegova prednost i bitna razlika od drugih, u duhu vremena pišućih, savremenika je što ne poseže za pomodnim receptima i začimima, ne pada u postmoderni očaj — stanje praznine, besmislenosti i uzaludnosti, često praćeno osećanjem da je jastvo lažno (Helena Dojč). On veruje u sebe, u tvorca. Ispunjava svoje vreme delanjem. Daje smisao, pronalazi razloge za svoje postupke i razumeva radnje drugih, koji postoje sa nama, nezavisno od nas. Takav kreda dat je u pesmi »Oda«. U trinaest stihova sažeta je poetika, ali i hermeneutika jednog pesništva duboko svesnog »suprotnosti u ljudskom životu« i drama čovekovog opstanka (Jovica Aćin):

zašto pominjem radost
zašto pozivam nadu
zašto slovo
zašto vedrinu
crnog anđela
domovinu. Ima li tome uzroka
je li to odnekud pokrenuto
to sledstvo što jedno za drugim
nadolazi i kotrlja se tamo amo.
Ili je vrag podučio
ovu glavu da zapeva
sve dok
ne zanemi.

Pesma »Obretenje« jedan je takav »svedok« koji ne može da zanemi« pred stravičnom sudbinom svog naroda. Bez obzira koliko odricali pravo na postojanje nekim postupcima i zlodelima, egzistiraju i u našem veku, zatičeimo ih pred vratima, gde nas vrebaju s namerom da nam satru vratove, ugase ognjišta, razruše kućne temelje.

Pesnik se vešto poslužio jednom predrasudom iz usmenog predanja: zlo ne treba imenovati, da ga ne bismo prizivali, a da ono postoji to svi znaju. Istina se ne može krivotvoriti. Pre ili kasnije ona će izbiti na videlo. Ipak, moći lažnog su nepredvidljive. Da bi predupredio mogućnost jednog takvog iskrivljavanja, skrivanja istine od očiju javnosti, pesnik se poslužio malim lukavstvom: negacijom negacije, »da se protivrečno ne razrešava u nulu, u apstraktno ništa, nego u negaciju svog određenog sadržaja« (Hegel). Negacijom logora, dželata i mučitelja, poništili bi se svi jauci, sve patnje i rane, sve žrtve. Primenjivanje zakona dijalektike, u ovom slučaju, više je nego vešta retorika: »Istina bića kao i ničega jeste otuda jedinstvo oboga; ovo jedinstvo je nastajanje« (Hegel) zato se pesnik osvrće za senkama u crnoj večnosti. Zato njegovo srce dubi sečivo »ničega«. A zahvalnost za život ne može nas razrešiti smrtnosti.

Pročitavši naziv poslednjeg ciklusa u knjizi »Čegrtuša«, »Prigodne pesme«, a potom i same pesme, čitalac će se naći u neobranom grožđu. Zivlakove pesme daleko su od »prigodnih pesama« bilo kog tipa (rodoljubive, svečarske, praznične, porodične) za koje znamo da su pisane i naručivane raznim prigodama u našem veku. Ako pridodamo tome i činjenicu da su istim, od 19. veka na ovamo, prišli sva negativna određenja, pežorativna, još više će nas začuditi ovakvo imenovanje. Međutim, zagrebeo li površinu, sastružemo li rdu, ukazaće nam se prava osnova, zlatna žica na kojoj su,

izvorno, pevali mnogi, od grka i Rimljana, do Getea, koji je priznao: »Sve moje pesme su prigodne pesme, one se nadahnjuju stvarnošću, temelje se i počivaju na njoj«. Gete uzdiže ovu vrstu na nivo »prve i najautentičnije pesničke vrste«.

Tako treba čitati i Zivlakove »Prigodne pesme«. Prva poziva na otvaranje zlatnih usta. Druga je prigodna zato što je tu (baš tako se i zove), na obali Dunava, gde »lete plamene kugle«, gde »pepeo gori«. Dva poslednja stiha su antologijska: »njegov brod je razbijen poput rečenice / preko koje se sklopio okean«. Treća pesma je »O« i zaista počiva na tom zazivu: obraća se jutru koje je »pozorje dejstva«, obraća se tami »koja bejaše zid i odbrana«. Izuzetna sprega početka i kraja. Pesma se može višestruko čitati. Obiluje simbolikom u kojoj prevladava slika zmije koja guta svoj sopstveni rep. Sve je u toj zatvorenosti, u tom krugu dato: i rođenje i smrt, i govor i nemost, razumevanje i nerazgovetnost, vid i slepoća, pobjeda i poraz, glad i hrana, svetlost i tama... Zaista upečatljiva, uzročno-posledična, pesma. Od prividne bezazlenosti, poput lančane reakcije, do katastrofe najavljenе razrovanim pragovima. Poželimo još ovakvih »prigodnih« pesama, kako bi temelji naše stvarnosti počivali na vrednostima a ne na kvazi-aktuelnostima i banalnim odama.

Na ove pesme se, indirektno, naslanja i simbolika naslova knjige: »Čegrtuša« je zmija, zvečarka. Sama reč se pojavljuje samo jednom, u pesmi »Cvrkut«, ali pesnik je, baš kao i svaki neuduznik, plen opčinjenosti. Povodeći se za zvukom i simbolima, ovu knjigu bismo mogli različito tumačiti (takvim tumačenjem bavio se Srba Ignjatović). Pojednostavljeno rečeno zmija je simbol zla. Skloniji sam da se priklonim jednoj drevnijoj simbolici po kojoj je zmija dvostruki simbol duše i libida, »jedan od najvažnijih arhetipova ljudske duše« (Bašlar). U mitovima i ritualima koji se odnose na životopis i na kult dva velika božanstva pesništva, muzike, medicine i posebno vidovitosti — Apolona i Dionisa, zmija ima sasvim drugačiju ulogu, nadahnjujuću. Zmija je, takođe, gospodar žena i plodnosti. Čini mi se da je i sam pesnik »Čegrtuše« skloniji ovim mitskim i paganskim simbolima, nego isključivo negativnim i zlim aspektima zmije koji su zadržala hrišćanska učenja. Postoji i takva petpostavka, ali budući da se Zivlak u ovoj knjizi zalaže za iskonska, primarna značenja, zvečarka u njoj otepljuje tminu i talog duha. Zmija je, istovremeno, i otvor i lek, simbol slobode, ali i greha; Dionisova dojlja, ali i Satanina. U toj protivrečnosti, već sam napomenuo, zatičeimo poeziju Jovana Zivlaka u celini. Ona je, u najizvornijem značenju, dijalektička i dijaloška. Ako proširimo njenu evokatorsku magičnost, dospećemo i dalje od ekloga i pastorala, do predsokratovaca i njihovog filozofskog učenja.

Već je bilo pokušaja da se ova poezija protumači sa jednog filozofskog aspekta (Milorad

Belančić). Za tako nešto, Zivlakova poezija daje puno uporišta. Na žalost, malo je onih koji poznaju njenu pravu prirodu. Naša Staklasta Suština je nešto što delimo sa anđelima (primetio je Šekspir) a tako teško je prodrati do nje, upravo zato što je tako providna, na taj način neprimetna, pa nikako ne uspevamo da se okoristimo tom svojom povlašćenošću. Jer sposobnost da se pozna sopstvo je povlašćenost koje treba biti svestan.

Epistemologija — da, ali i distinkcija: ono po čemu se ja razlikuje od drugih. Distribucija pojmova mora biti tačna, razumljiva. Ja je jedno i nedeljivo, zato je neophodno pažljivo nijansirati. Da se uoči ono što je zaista individualna karakteristika, prepoznatljivo a, istovremeno, i neponovljivo. pesnički jezik? Čas ezoteričan i mističan, čas proziran i konkretan, podjednako osetljiv na unutarnje promene i procese, kao i na profane, naizgled obične. Precizan, tačan kad imenuje. Simboličan, kad predočava određene ili neodređene (apstraktno) pojave. Izmiče konvencionalnom i doslovnom. Vrlo često, za pojmove običnog čitaoca, arhaičan i ikončan. Zivlak je pesnik indicije: njegova poezija nosi njegove karakterne oznake; simptomatična je njegova intonacija, melodija njegovih pesama i interpunkcija; ali to nije osnov za podozrenje, već predznak za traženo izdvajanje iz konteksta savremenog pesništva.

Osim jezika, jedne od naših najvažnijih privilegija, koji je i naša najveća madija, u redu naših sposobnosti nalaze se: sposobnost da postupimo nezavisno od tela; neprostornost; shvatanje univerzalija; intencionalnost ili sposobnost da se podrže odnosi prema nepostojećem; slobodno postupanje; mogućnost da budemo jedan od mnogih i nemogućnost da se poistovetimo sa predmetima. Zašto je ovo važno za razumevanje pesništva, mišljenja uopšte, videti u knjizi »Filozofija i ogledalo prirode«, Ričarda Rortija. Mi ćemo se zadržati samo na jednom aspektu: intencionalnosti ili sposobnosti da se održe relacije prema božanskom.

Intencionalne i reprezentativne su, prema Rortiju, na jednoj strani (s fenomenalnim svojstvima) slučajne misli i mentalne slike, dok su na drugoj (bez fenomenalnih svojstava) verovanja, želje i namere. »Osećanja sama po sebi jesu pojavnost, njihova stvarnost iscrpljuje se u tome kako ona izgledaju (...) Svet je podeljen na stvari čija se priroda iscrpljuje njihovom pojavnnošću i stvari čija se priroda ne iscrpljuje njihovom pojavnnošću.«

Šta je za poeziju adekvatnije: slučajnost ili nameravanost, mentalne slike ili želje, verovanja? »Reči čine misli fenomenalnim, a boje i oblici čine slike fenomenalnim, a ipak i jedne i druge nose nešto od zahtevanog intencionalnog smisla«, zaključuje Rorti. Blagodareći rečima, sad u jednom drugom kontekstu, poetskom, ono što je nepostojeće (prema fizičkim zakonima) postoji, evocira se. Natprirodno postaje prirodnim, neizrecivo postaje prisno (Zil Sipervjel). Poezija poprima božanski, stvaralački, preobražavajući karakter: »da zalije / što treba zaliti, da opomene / što treba opomenuti. Da spasi / što treba spasiti« (poslednja, kao epilog, pesma »Kiša pada«) ali i utopijski, jer stih nije što i predmet, radnja, ne mogu se poistovetiti: »i niko neće za njim posegnuti / opasnosti se neće izložiti / pa makar i potop da se dogodi.«

Ova knjiga je, u najboljem smislu, poetska građevina sa idealnim uređenjem. Smišljen i inventivan raspored pesama, čak i tematski zaokružen: od božanskog rođenja do nekog novog Potopa. Povratak retorici i mitovima, povratak priči. Bez lažne sentimentalnosti, ali i bez kvazi — modernosti, odnosno poetika koje su izbrisale, potisnule emocionalnost. Toleriše se emocionalna ambivalencija. Traga za identitetom, kroz ljubav i poštovanje. Traga za dobrom, kao samo-ispunjenjem. Uz navedene, čitavo je mnoštvo drugih pojmovnih shema, vokabulara i paradigmi, koje nagoveštava, iluzionistički dočarava, poslednja pesnička tvorevina Jovana Zivlaka. A najefektnije je, čini mi se, sagledavajući rečenice koje je izrekao Vitruvise, rimski neimar, iz 1. veka pre n. e. ističući da lepotu čini besprekoran izgled dela sagrađenog na osnovu isprobanih i poznatih elemenata, da se lepota postiže konvencijom, stilskom čistotom, tj. stilskim jedinstvom i razlozima koje nameće priroda.